

Yttrande över Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag (SOU 2024:24)

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på Betänkande av Subventionsbrottsutredningen.

Utredningens uppdrag har varit att

- kartlägga och analysera statliga stöd till företag och andra juridiska personer
- identifiera vilka stöd som har behov av ett särskilt straffrättsligt skydd samt föreslå hur ett sådant bör utformas
- utreda om underrättelseskyldigheten vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen bör utökas och omfatta även statliga stöd till företag och andra juridiska personer och i så fall föreslå hur en sådan underrättelseskyldighet bör utformas.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

Folkbildningsrådet

- har i sak inte något att invända mot de föreslagna lagarna om subventionsbrott och underrättelseskyldighet
- anser att förhållandet mellan den föreslagna subventionsbrottslagen och folkbildningens särskilda förutsättningar behöver analyseras närmare
- avstyrker förslaget om att 1,5 procent, motsvarande drygt 26 miljoner kronor, ska lyftas från anslag 14:3 Statsbidrag till studieförbunden, för att finansiera föreslagna förstärkta insatser
- föreslår att Ekobrottsmyndigheten ges i uppdrag att samordna ett kunskapsforum för de myndigheter och organisationer som beslutar om statliga företagsstöd

- anser att det bör övervägas att ge Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor i uppdrag att förstärka sitt stöd till myndigheter och organisationer som ger statsbidrag till det civila samhället.

Folkbildningsrådets kommentarer och ställningstaganden

Om Folkbildningsrådet och stödet till folkbildningen

I direktivet till Subventionsbrottsutredningen definieras statligt stöd som ett ekonomiskt stöd som tilldelas företag (inklusive enskilda näringsidkare eller andra juridiska personer) efter ett ansökningsförfarande hos den myndighet eller organisation som fått i uppgift av staten att besluta om stödet.

Uppgiften att besluta om och fördela statligt stöd till folkbildningen –folkhögskolor och studieförbund – ligger på Folkbildningsrådet.¹ Det är Folkbildningsrådet som formulerar villkor, ger riktlinjer, följer upp och utvärderar att statsbidraget används på ett korrekt sätt. Om medel används felaktigt kan Folkbildningsrådet återkräva medel.

Även om merparten av folkbildningens intäkter kommer från statsbidraget ges relativt stora anslag också från regioner och kommuner. Folkbildningsrådet påminner därför om att samhällets stöd till folkbildningen är ett gemensamt ansvar mellan stat, kommun och region.

Utredningen anser dock att stöd som beslutas av och betalas ut av kommuner och regioner inte omfattas av utredningens uppdrag.

Övergripande synpunkter på betänkandet

Förutsättningarna för utbetalning av statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor skiljer sig markant ifrån de som gäller andra statliga stöd, bland annat för att statsbidraget till folkbildningen inte är ett anslag som baseras på ansökningar. I kommande avsnitt beskrivs detta närmare.

Innan nya regleringar, som berör anslaget till studieförbund och folkhögskolor, införs behöver dessa analyseras närmare och utformas med hänsyn till folkbildningens särskilda förutsättningar. Folkbildningsrådet medverkar gärna i ett sådant arbete.

¹ Folkbildningsrådet är en ideell förening med vissa myndighetsuppdrag givna av riksdagen och regeringen. Enligt lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde prövar Folkbildningsrådet frågor om fördelning av statsbidrag till folkhögskolor, studieförbund och till studerandeorganisationer inom folkhögskolan. Uppdragen regleras via förordningar, riktlinjer och regleringsbrev. Statsbidrag ska användas i linje med statens fyra syften för anslagen.

4.5.1 Kartläggningen utgår från en bred tolkning av begreppet ansökan

Utredningen anser att vad som avses med en ansökan inte alltid är entydigt. I ett typiskt ansökningsförfarande begär den sökande att ta del av ett stöd genom en formell ansökan. Ansökan handläggs och resulterar i ett beslut om att stöd beviljas eller inte.

I utredningens kartläggningsarbete har det dock framkommit flera fall där det inte funnits en lika typisk ansöknings- och beslutsprocess. Det kan handla om en hög grad av automatisering, att någon form av ansökan krävs för att kvalificeras för ett stöd men där de årliga utbetalningarna inte kräver ansökningar. Det kan också handla om en kontakt som tas, inte som en direkt ansökan om ett specifikt stöd, men som kan resultera i beviljandet av ett eller flera stöd. Stödmottagaren har dock vid ett tidigare tillfälle ansökt om och kvalificerat sig för att ta del av stödet.

Vidare skriver utredningen (s. 109) att en snäv avgränsning av begreppet "ansökan" skulle innebära att några av de största och vanligaste stöden skulle falla utanför kartläggningen. Det gäller till exempel stöden till folkbildningen och idrottsrörelsen, trots att förfarandet för att ta del av dessa stöd på olika sätt påminner om en ansökan.

Utredningen tar studieförbunden som exempel eftersom de en gång har skickat in en ansökan om att bli godkända som mottagare av statsbidrag från folkbildningsanslaget. Av dagens nio statsbidragsberättigade studieförbund så är det dock endast ett, studieförbundet Ibn Rushd, som har ansökt om och godkänts av Folkbildningsrådets styrelse. Övriga åtta studieförbund bildades långt innan Folkbildningsrådet tillkom 1991 och fick ansvar för att ta emot, fördela och följa upp statsbidraget till folkbildningen.

Nya folkhögskolor och studieförbund måste bli godkända som statsbidragsmottagare genom en kvalificeringsprocess och det är Folkbildningsrådets styrelse som fattar beslut i dessa ärenden.

Etablerade folkhögskolor tilldelas medel utifrån fasta värden baserade på tidigare verksamhet. Statsbidraget till studieförbund ges och med 2025 för tre år i taget och fördelas utifrån ett kvalitetsbedömningssystem.

Utredningens beskrivning av att studieförbund och folkhögskolor skickar in ansökan om organisationsbidrag till Folkbildningsrådet och att Folkbildningsrådets styrelse därefter tar ställning till dessa är missvisande. Folkhögskolor och studieförbund gör inte någon formell årlig ansökan om statsbidrag.

4.5.2 Kartläggningen utgår huvudsakligen från budgetåret 2021

Utredningen har avgränsat sin kartläggning till att omfatta de statliga stöd som kunde sökas under 2021. Anledning är att kartläggningen påbörjades innan utgången av 2022, varför det saknats ekonomiska utfall för 2022.

Folkbildningsrådet konstaterar att flertalet av de uppräknade statsbidrag som av Folkbildningsrådet fördelats till studieförbund och folkhögskolor inte längre är aktuella (tabell 1, s. 301). Det är inte längre möjligt att söka medel för arbetsnära insatser på distans, insatser för personer långt från arbetsmarknaden, svenska för föräldralediga, särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare samt yrkesinriktade kurser vid folkhögskola

6.2.7 Felaktig användning av stöd är straffvärt

- Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget.

Vi instämmer i att medel inte bara ska utbetalas korrekt. Det är också ett angeläget intresse att utbetalda medel kommer till avsedd användning. Den nya bestämmelsen om subventionsmissbruk kriminaliserar användande av bidrag eller utnyttjande av en förmån för annat ändamål än det som bidraget eller förmånen har beviljats för.

6.3 En ny lag om subventionsbrott

- Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget.

Utredningen har gjort bedömningen att oriktiga uppgifter i de flesta fall kan antas lämnas inom ramen för ett ansökningsförfarande. Nästan alla statliga företagsstöd kräver en ansökan.

Utredningen förslår dock att även de stöd som saknar en typisk ansöknings- och beslutsprocess, men där en aktiv handling om att tillgodogöra sig stödet ändå görs, också ska omfattas av lagen.

Folkbildningsrådet ställer sig tveksamt till att folkbildningsanslaget ska omfattas av den nya lagen innan en närmare analys har gjorts av de särskilda förutsättningar som råder för folkbildningen. Vi menar att det bör övervägas om en snävare avgränsning vore rimlig i detta läge eftersom stödet till folkbildningen inte baseras på en tydlig ansökan liksom de övriga statsbidrag utredningen kartlagt. Det gör att avgränsningen av det straffrättsliga ansvaret blir otydlig.

Den ”aktiva handling” som studieförbund och folkhögskolor gör inom ramen för sin ordinarie verksamhet är att de rapporterar genomförd verksamhetsstatistik två gånger per kalenderår till Statistiska centralbyrån. Verksamhetsstatistiken granskas, kvalitetssäkras och bearbetas

innan sekretessprövning tillämpas inför leverans till Folkbildningsrådet. När verksamhetsstatistiken är Folkbildningsrådet tillhanda vidare bearbetas statistiken inför förberedelser till slutreglering som utgör underlag uppföljning, återsrapportering till staten och fördelning av statsbidrag kommande period.

8.7 Statsfinansiella konsekvenser

- Folkbildningsrådet avstyrker att medel ska tas från anslag till folkbildningen för att finansiera konsekvenserna av förslaget.

Utredningen för ett resonemang om att förslaget ska finansieras genom minskade utgifter för ett fåtal större stöd som träffas av förslagen.

Samtliga av dessa är inom civilsamhällets ram trots att de i sammanhanget utgör en mycket liten del av de stöd som kartlagts i utredningen. Av tabell 4.2 framgår att de största stöden finns inom näringslivsfrågor.

Utredningen har inte kunnat visa att det föreligger en större risk att medel används fel inom stödet till det civila samhället. Av tabell 5.1 framgår att betydligt fler brottsanmälningar lämnas inom andra sektorer.

Det går inte heller att säga att arbetsbördan för stödgivarna inom civilsamhället minskar med utredningens förslag varför det skulle motivera minskade anslag.

Folkbildningsrådet finner det orimligt att studieförbunden ska stå för så stor del av finansieringen eftersom det inte står i proportion till de få fall vi bedömer skulle rapporteras till Ekobrottsmyndigheten (EBM). Inom ramen för Folkbildningsrådets kontroll och uppföljning identifieras endast enstaka sådana fall.

Övriga synpunkter

- Folkbildningsrådet föreslår att EBM ges i uppdrag att samordna ett kunskapsforum för de myndigheter och organisationer som beslutar om statliga företagsstöd.
- Folkbildningsrådet anser att det bör övervägas att ge Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor i uppdrag att förstärka sitt stöd till myndigheter och organisationer som ger statsbidrag till det civila samhället.

Enligt förslaget ska de myndigheter och organisationer som beslutat om statliga företagsstöd ges en underrättelseskyldighet under vissa förutsättningar.

Vi menar, utifrån de erfarenheter vi har av polisanmälningar, att det också behövs kunskapsutbyten. Detta, för att underrättelseskyldigheten ska bli verkningsfull och för att förebygga brott. Här kan det handla om att identifiera upplägg som de som vill komma åt stöd felaktig använder sig av, hur dokumentation av ansökningsprocesser bör läggas upp och utformning av villkor.

Förutom att fördela statsbidrag till det civila samhället samordnar MUCF ett nätverk av myndigheter och vissa organisationer som själva fördelar bidrag till ideell sektor inkluderat folkbildning. Folkbildningsrådet ingår i detta nätverk som träffas ett antal gånger per år för att diskutera frågor om fördelning, uppföljning och utvärdering av statsbidrag till föreningslivet.

Vi deltar även vid det årliga generaldirektörmötet för civilsamhällesfrågor, som leds av MUCF:s generaldirektör. Detta möte är ett led i MUCF:s uppdrag att genom ett myndighetsnätverk sprida kunskap, bidra till samordning av insatser och att samverka med bland annat myndigheter för att bidra till att målen för politiken för det civila samhället uppnås.

Beslut om detta yttrande har fattats av generalsekreterare Anna-Karin Lindblom efter föredragning av senior rådgivare Anna-Carin Bylund. I den slutliga handläggningen har t f chefsjurist Amanda Zabielski och enhetschef statsbidrag studieförbund Morgan Öberg deltagit.

För Folkbildningsrådet

Anna-Karin Lindblom
Generalsekreterare